

Gustáv Murín

PAVOL RUSKO & MARIÁN KOČNER

VZOSTUPY

A PÁDY

Gustáv Murín

Pavol Rusko vs Marián Kočner

VZOSTUPY A PÁDY

Prepletenec osudov Pavla Ruska a Mariána Kočnera je symbolický pre obdobie po Nežnej revolúcii, keď vo „vyšších kruhoch“ každý každého poznal. Ide o dobu závratných kariér jednotlivcov, ktorí rýchlo bohatli a ešte rýchlejšie o to bohatstvo, a pričasto aj o vlastný život, prichádzali. Ako všetky moje knihy z tohto obdobia, aj táto je mediálnym obrazom doby. Netvrdí sa v nej, že sa udalosti stali tak, ako sú opisované, ale že takto o nich referovali médiá. V zrkadle dobových i súčasných médií teda sledujeme najskôr príbeh jedného mladého ambiciózneho muža, ktorý v mnohom ovplyvnil dianie na Slovensku, aby skončil s virtuálnou väzenskou guľou na nohe v očakávaní, aký osud mu pripraví chystané obvinenia a súdy. Druhým „hrdinom“ tejto knihy je jeho spolužiak z vysokej školy, ktorý bol s tým prvým v rôznych sporoch celé desaťročia, aby ich nakoniec spoločný „kšeft“ priviedol pred súd. Toto duo podnikavcov je teda zároveň aj poučením, že strmé kariéry na hrane elementárnej morálky a zákonov vedú k ešte strmším pádom.

Pavla Ruska som stretol na samom začiatku jeho raketového vzostupu na post mediálneho magnáta. Šéfoval som vtedy časopisu *Playboy* na Slovensku a majitelia tohto časopisu sa zaujímali o možnosti inzercie v čerstvo avizovanej prvej veľkej súkromnej televízii na Slovensku. Schôdzka sa konala na mieste pre *Playboy* symbolickom. Bola v novorekonštruovanom hoteli Perugia s pikantnou povest'ou ešte z čias dočasného uvoľnenia komunistickej morálky v 60. rokoch, keď sa v suterénnom bare hotela predstavil prvý striptíz na Slovensku pod eufemistickým názvom „Krása bez závoja“.

Na tomto obchodnom stretnutí vystupuje pre mňa dovtedy neznámy Pavol Rusko korektne a vecne. Nesľubuje viac, než je možné (išlo o reklamu zbrojárskeho priemyslu, kde sa vtedy točili najväčšie peniaze a vtedajší spolumajitelia časopisu *Playboy* tu mali svoje záujmy), ale vie navrhnúť alternatívy. Už vtedy sa nezabúdalo prezentovať aj krajšou polovičkou ľudstva. Počas rokovania mu po boku sedela mladá, pekná asistentka, ktorá dbala na to, aby mal pravidelný prísun džúsu. Ďalší plus pre neho, že si neplietol obchodné stretnutie s popíjaním. To bol v tej dobe medzi rýchlokvasenými podnikateľmi priam zázrak.

Neviem, ako tieto navrávačky dopadli, lebo česko-slovenská verzia časopisu *Playboy* zákonite (dialo sa to aj v iných krajinách) a neodvratne smerovala ku krachu. Odišiel som z *Playboy-a* našťastie skôr, než naozaj skrachoval, ale na to stretnutie som nezabudol.

A tak som sledoval úspech televízie *Markíza* a Pavla Ruska na výslni slávy. Keďže Bratislava bola vtedy „hlavnou dedinou Slovenska“, dozvedal som sa vždy takmer z prvej ruky, ako mu tá sláva stúpala do hlavy. Nemohol som si tiež, ako pravidelný prispievateľ denníka *Národná Obroda*, nevšimnúť jeho pokus stať sa mediálnym magnátom a prepojiť súkromnú televíziu, súkromné *Rádio Okey*, mesačník *Markíza* a denník *Národná Obroda* do mediálneho impéria. A neprehliadol som ani krach tohto velikášskeho nápadu.

Neskôr, už pri písaní o vyčíňaní slovenskej mafie v 90. rokoch, ma zaujalo, ako sa meno

Pavla Ruska sem-tam mihlo v svedectvách tej doby. A keďže som podrobne mapoval kauzu Gorila, nutne ma musel prekvapiť prvý, ale zďaleka nie posledný paradox v živote Pavla Ruska – práve on, ktorého museli hlavní aktéri kauzy odstaviť od politiky, aby im pri parcelovaní Slovenska nezavadzal, bol jediný v tejto kauze aj obžalovaný. Nezmyselne, a preto tiež len dočasne.

Potom sa to už valilo ako divoká voda. Presne v duchu apokryfu Karla Čapka, podľa ktorého je ľudský život ako preskakovanie cez kaluže. Keď do nejakej, hoci aj nechtiac, len raz capnete, veľa ľudí svoj život už potom len rezignovane docapká, špliechajúc blato na seba i všetkých naokolo. Akoby majster pera hovoril o Pavlovi Ruskovi. A potom prišla tá nehoráznosť, keď Pavla Ruska za bieleho dňa elitní policajti v preplnenom hypermarkete Eurovea okázalo zatkli. Ako som vzápätí na to napísal na svojom blogu – za kdečo by mal byť tento pán vyšetrovaný, ale že to opakovane vyznie ako fraška, to by súdnemu človeku nenapadlo. Tak ma tie kotrmelce zaujali, že som sa rozhodol pokúsiť rozplieť paradoxy života Pavla Ruska, ktoré by už vzletmi a vzápätí „držkopádmi“ vydali na románovú trilógiu. Je mi to o to bližšie, že tento jeho životný kamienok zapadá do mozaiky dramatických činov aj zločinov 90. rokov, ktoré už roky mapujem. Výsledok v podobe príbehu muža, ktorý tak prudko vystúpil na vrchol spoločenskej pozornosti, aby následne toľkokrát padol, nájdete na nasledujúcich stránkach...

MALÝ PAJKO V TELEVÍZII

Je to celkom sympatický televízny šot. Redaktorka komunistami ovládanej Slovenskej televízie v roku 1970 spovedá malého blondiáčika, víťaza recitačnej súťaže Hviezdoslavov Kubín. A ten, napriek jej napomenutiu, trvá na tom, že v Liptovskom Mikuláši bolo Slovenské národné povstanie vyhlásené o deň skôr, než oficiálne v Banskej Bystrici. On sám sa narodil 20. augusta 1963 v blízkom Liptovskom Hrádku. Pred kamerou sa tento žiačik-recitátor správa suverénne. Ešte netuší, že raz bude riadiť prvú a aj megaúspešnú súkromnú televíziu na Slovensku. Vtedy recituje „Hojdačku“ od Hany Ponickej. Už ako majiteľ *Markízy* a minister hospodárstva príde po 34 rokoch „medzi ľud“, aby to skúsil s veršami z básne *Marína* od Sládkoviča. Pri tom si pred televíznymi kamerami zaspomínal (*SME*): „...ako prvýkrát prišiel s maminkou do Kubína s igelitkou a bielymi topánkami, na svetlá na pódiu, ktoré ho oslepovali, a nezabudol ani na víťaznú cenu, tranzistor Dolly3, na ktorom jeho otec chytával Bratislavu a Hlas Ameriky“. Vtedajší predseda poroty si zasa spomenul (*SME*): „V roku, keď vyhral Hviezdoslavov Kubín, bola na konci roka scénická žatva. Pavol Rusko tam recitoval, a zrazu zhaslo svetlo. Dodnes si pamätám, ako recenzent napísal: Smelý pionier Paľko Rusko sa nezľakol a recitoval aj do tmy“. Paľkovi sa v žiare reflektorov aj pred televíznou kamerou páči, láka ho mediálny svet.

Prvý krok týmto smerom urobí štúdiom na Katedre žurnalistiky Univerzity Komenského v Bratislave v rokoch 1981 – 1987. Stretáva tu kolegu recitátora z Hviezdoslavovho Kubína a o rok staršieho spolužiaka Mariána Kočnera, aby sa ich životy až neuveriteľne preplietali ďalšie desaťročia. Už na vysokej škole sa prejavuje ako hyperaktívny funkcionár, ktorý sa rád počúva. Aj keď to ostatných otravuje, nevzdáva to. Tak je poverený vedením jednej vysokoškolskej brigády na senách. Tam dokáže za jediný mesiac vydať aj občasník s názvom

„Kopence“, lebo tak sa v Likavke volajú kopy sena na sušenie. Už vtedy sa vyznačoval tým, že jemu zverených spolužiakov volal „živočíchmi“ (neskôr to špecifikuje na „muflóniky“ pre mužov a „medvedíky“ a pre ženy).

Popri štúdiu začal Rusko v roku 1985 pracovať ako športový redaktor v Slovenskej televízii. Nie veľmi úspešne. Bol tam totiž prijatý protekčne (vtedy sa to volalo „tlačienka“). Vtedajší riaditeľ ČST na Slovensku, Jaroslav Hlinický, to vysvetľuje (*Televízne črepiny...*): „Súviselo to s tým, že sme ročne produkovali 70 až 80 inscenácií. To znamenalo potrebu realizovať 70 stavieb kulís v dobe, keby bolo drevo, rezivo na prídel. Skoro vždy nám chýbalo potrebné množstvo, aj požadovaná kvalita. V Liptovskom Hárdku však bola píla, ktorú viedol istý pán Rusko – otec Paliho Ruska – ktorý nám bol ochotný mimo prídelu predať akékoľvek množstvo reziva“. Televíznu kariéru Ruska teda odštartovalo drevo a on sa aj ako televízny elév drevu dosť podobal. S prezývkou „slintoš“ mal zákaz vystupovať na obraze. Herec Ľubo Gregor, ktorý bol po celé roky Ruskov blízky spolupracovník, to neskôr komentoval slovami: „Chcel byť redaktor v obraze. Tri mesiace s ním skúšali, ale nevyšlo to... Slovenská televízia nepotrebuje šušlavého a slintavého moderátora.“ Vtedajší úspešný moderátor Štefan Nižňanský to potvrdzuje (*Televízne črepiny...*): „Dvadsaťštyriročný absolvent Katedry žurnalistiky Univerzity Komenského, PhDr. Pavol Rusko, bol v redakcii športu asi tri mesiace. Žiaľ, podľa vyjadrení kolegov v športe 'nebol na nič súci', jeho príspevky boli zmätočné, neúplné aj nepresné, bolo potrebné ich vo vysielacej zmene prerábať, finalizovať, prestrihať, aby sa mohli dostať do vysielania.“

A tu je svedectvo Ruskových zlyhaní z prvej ruky o príprave federálnych *Televíznych novín* (*Televízne črepiny...*): „... vznikla situácia, že sme nedostali včas od nejakého redakčného eléva Pavla Ruska sľúbenú reportáž o športoviskách na najväčšom bratislavskom sídlisku. Juraj (Dobiš) tvrdil, že sa to nedá odvyselať...“

Za ten krátky čas v spravodajskej budove však predsa len čosi získal. Prezývku 'Slintoš' a

niekoľko objektov svojej budúcej pomsty... Onedlho ho preložili kamsi do Mlynskej doliny. Krátko nato sme sa do počuli, že sa stal predsedom celopodnikového výboru SZM v Československej televízii na Slovensku...“

Po porade šéfredaktora Hlavnej redakcie telovýchovy a motorizmu, Tibora Donovala, s ústredným riaditeľom Hlinickým teda dostáva novú šancu na poste, o ktorý nikto nestál. Ako vrchný zväzák televízie mal na starosti nevďačné a nepopulárne povinné politické aktivity mladých zamestnancov. Socialistický zväz mládeže pod kontrolou komunistickej strany totiž povinne združoval drvivú väčšinu stredoškolákov, vysokoškolákov a zamestnancov do veku 35 rokov. Ako mnohé nanútené aktivity komunistického typu, aj táto obsahovala veľa formalít. V prvom rade teda nudné schôdze, rôzne nezmyselné záväzky, zdobenie násteniek, ktoré nikoho nezaujímali, a skrášľovacie brigády okolia osamelého televízneho mrakodrapu v Mlynskej doline.

Odstavený na vedľajšiu koľaj, Rusko paradoxne povýšil. Ako hlavný zväzák mal totiž nárok na priame rokovanie s vtedajším riaditeľom Slovenskej televízie Jaroslavom Hlinickým, ktorý bol z titulu svojej funkcie aj členom Ústredného výboru Komunistickej strany Československa. Rusko bol tak neodbytný aktívny, že čoskoro zatienil ostatných zväzáckych funkcionárov. Podľa slov Ľuba Gregora: „Ako soplák sa chytil tejto šance. Tam začal vytesňovať ostatných zväzákov. Začal tam byť nepríjemný.“ Svoje zväzácke šéfovanie v duchu marxizmu-leninizmu bral vážne (*Televízne črepiny...*): „Asi o dva mesiace si odskočil k nám do spravodajstva. Povrávalo sa, že sa snažil o Vieru M., no že vraj dostal kopačky... Vtedy ma bezočivo a arogantne oslovil na chodbe s jasnou a hlasno vyslovenou výčitkou aj požiadavkou. 'Tá Viera M. vo zväze hovno robí, nefunguje vám ideologické vzdelávanie a máte najhoršie výsledky v zbere papiera!' Viete si predstaviť, že by dnešnú redakciu *TV Markíza* ten istý Rusko obháňal, že popri svojej práci nenazbierali dostatok papiera do zberu? Vtedy bolo možné aj nemožné. Ved' aj koloval vtip, že čo je to vlastne *Slovenská televízia*.

Správna odpoveď znela – niečo medzi cintorínom a zoologickou záhradou. Obidve tieto inštitúcie totiž naozaj susedia so sídlom *STV*. Rusko ale so svojim šéfovským prístupom u spravodajcov ani vtedy neuspel. Na príkaz zhora mal byť ich hlavný zväzák už po nástupe do zamestnania. Odmietli to vtedy a odmietli jeho ideologické metódy aj keď už povýšil na hlavné televízneho zväzaka. Nezabudol a vrátil im to v Novembri 1989, len čo sa stihol prekabátiť z komunistu na anti-komunistu.

Traduje sa, že vtedy vznikla cena TOM, ako Televízne ocenenie mladých, na ktoré si Rusko, už ako generálny riaditeľ *TV Markíza*, vraj po rokoch spomenul a oprášil ho, už nielen pre mladých, pod názvom Televízna osobnosť Markízy.

Nežný revolucionár – neholucionár

November 1989 mal zásadným spôsobom zmeniť život zväzáckeho funkcionára. Ešte pár týždňov pred novembrovými udalosťami behal ako zbesilý po redakciách a buzeroval mladých za nástenky k VOSR. A po 17. 11. sa z neho zo dňa na deň stal šéf „štrajkového výboru“ a hlavný televízny revolucionár! Úspešná dezinformačná akcia Štátnej tajnej bezpečnosti o „smrti“ študenta Martina Šmída sa vymkla organizátorom z rúk. Namiesto toho, aby sa zbavili skostnatených a prestarnutých najvyšších funkcionárov komunistickej strany, ich nádejných zväzáckych nástupcov prevalcovali disidenti. Demonštrácie sa stupňovali až po manifestačný generálny štrajk. Komunistická moc sa rozpadala pred očami a silové zložky nezasahovali. Márne boli na okresných výboroch KSS uskladnené zbrane pre Ľudové milície a oddaných straníkov, nikto po nich nesiahol. Komunistickí funkcionári prestali byť „revolučne bdeli“. Keď som si niekoľko mesiacov pred Nežnou revolúciou šiel na Mestský výbor KSS pre povinné potvrdenie, že „vláda ľudu“ súhlasí, aby som pokračoval vo vedeckej kariére kandidátskou vedeckou prácou, bolo teplo a ja som si celkom nedomyslene obliekol americkú vojenskú košeľu ešte aj s nášivkou US Army. Ešte pred pár rokmi jasná ideologická

provokácia prešla v tej dobe už bez povšimnutia a nejaká straníčka úradníčka mi tú potrebnú pečiatku na žiadosť celkom rutinne dala bez toho, aby sa na mňa pozrela, a tiež bez pripomienok. A to som mal obidvoch rodičov za pamätných normalizačných čistiek vyhodených zo strany!

Bizarnosti revolučnej doby dobre dokumentuje fakt, že organizátori demonštrácií v Bratislave sa po ich skončení pokojne zobrali do najbližšej reštaurácie na večeru, a nikto ich neobťažoval. Najvyšší šéf Štátnej tajnej bezpečnosti, generál Lorenc, to neskôr vo svojej knihe *Dešifrovaný svet* vysvetlil: „...udalosti, ktoré hrozili prerásť do živelného vývoja, mohli byť predsa len niekým usmerňované, a ďalej na rokovanie bol potrebný partner... Preto nebolo rozohnané, či pozatýkané pražské Občanské forum. Ani Verejnosť proti násiliu“.

Tak sa vedenie VPN, sídliace spočiatku v budove VŠMU na Ventúrskej ulici, rozhodlo obsadiť protiľahlú budovu patriacu vládnucej komunistickej strane v centre hlavného mesta, vyhnalo odtiaľ jej zamestnancov a nikto ani neprotestoval. Len dvaja opilci náhodne skúšali takmer vlastnoručne povyhadzovať zasa disidentov, ale to bola iba epizódka. Moc ležala na ulici.

Pavol Rusko sa rýchlo zorientoval. V tej dobe sa hanlivo hovorilo o „prevracačoch kabátov“, ale on ten politický striptíz zvládol hladko. Iniciátormi revolučných zmien v *Slovenskej televízii* boli Ľuboš Jarjabka, František Palonder a Monika Kozelová. Boli už pri vzniku hnutia Verejnosť proti násiliu, ktoré sa ustanovilo podvečer 19. 11. 1989 na verejnom mítingu v bratislavskej Umelke, ako reakcia na udalosti zo 17. 11. 1989 na Národní třídě v Prahe. Kým zakladajúci signatári sa odtiaľ išli fakticky skryť do ateliéru istého známeho výtvarníka, prítomní televízni pracovníci sa presunuli do Filmového klubu (dnes kino Lumière), aby sa dohodli, ako preniesť protesty do prostredia *STV*. Rozhodli sa, že na ďalší deň obídu pracoviská *STV* a pokúsia sa ich osadenstvo prehovoriť na štrajk. Ale skôr, než skončili, prišla Monika Kozelová s informáciou, že vo veľkej zasadačke je práve schôdza

výboru SZM STV. Ohlasovať sa nebolo komu a ako, tak tam tí traja vstúpili. Samozrejme, že takáto invázia vzbudila pobúrenie, ale trio za predsedníckym stolom – Pavol Rusko, Václav Mika a Ľuboš Sirota – zachovalo pozoruhodný pokoj. Dokonca dovolili votrelcom, aby informovali schôdzu o udalostiach 17. novembra, na čo sa zdvihla asi polovina zväzáckych funkcionárov a opustili zasadačku. Zvyšní s údivom zistili, že sa stávajú svedkami zrodu televíznej organizácie VPN, ktorej predsedom sa bez zaváhania stal práve Pavol Rusko. Čoskoro viedol pätnásťčlenný Organizačný výbor VPN, ktorého prvou úlohou bolo získať z centrály VPN letáky, a tie už na druhý deň ráno aktivisti VPN ponúkali stovkám televíznych pracovníkov, ponáhľajúcich sa do práce. Zachoval sa aj záznam vystúpenia Ruska s vyhlásením požiadaviek pracovníkov STV, kde mu po boku stoja Palonder a Mika. Pavol Rusko stál na lešení vtedajšieho sídla televízneho spravodajstva, ktoré malo strategickú polohu priamo na námestí SNP (dnes tam sídli Ministerstvo kultúry SR), takže mal fakticky, hneď oproti tej disidentskej, vlastnú tribúnu. Vtedy mal aj vysloviť pamätné slová: „Dajte mi tribúnu a ja to zvládnem.“

Zrod „tribúna ľudu“

Prvým viditeľným úspechom tejto revolučnej aktivity bolo zavedenie novej relácie Štúdio Dialóg. Vďaka nemu sa verejnosti po prvýkrát už 24. 11. 1989 predstavili v priamom prenose (teda bez dovedty obvyklej cenzúry!) vedúci predstavitelia VPN (Budaj, Kňažko a ďalší), ale po prvýkrát sa tu napríklad doslova objavil vtedajší člen ÚV KSS a budúci predseda novej Strany demokratickej ľavice, Peter Weiss. A znemožnili sa tu šéfovia veľkých podnikov, ako generálny riaditeľ neúdrživej automobilky Škoda v Bratislave či jeho súdruh zo Slovnaftu. Štúdiu Dialóg boli vyhradené piatky, ale čoskoro sa stalo fakticky každodenným fórom pre diskusie o vtedajších dramatických spoločenských zmenách. Tu po prvýkrát tiež odznela (o čom v Prahe nevedeli a s čím ani predstavitelia Občanského fóra, vzhľadom k zákulisným

dohodám s reformnými komunistami, nepočítali) z úst Milana Kňažka požiadavka na zrušenie monopolu moci komunistickej strany, zakotveného v paragrafe 4 Ústavy. To bol aj začiatok cesty k novej demokratickej spoločnosti.

Iný pohľad na to isté ponúka kniha *Televízne črepiny v zamate*: „Spomínaná beseda v úplne prvom 'Štúdiu DIALÓG' sa uskutočnila bez akéhokoľvek pričinenia Pavla Ruska alebo televíznej VPN. Ten povestný televízny 'kľúč od zmeny' v tých historických dňoch držal v rukách ústredný riaditeľ ČST Bratislava Ing. Jaroslav Hlinický. On s vedením redakcie Televíznych novín rozhodli. Bolo to už v stredu 22. 11. 1989 a reláciou, v ktorej vtedy diskutovali spomínaní zástupcovia VPN: Milan Kňažko, Ján Budaj..., no i spomínaný Peter Weiss a niekoľkí 'kapitáni' priemyslu (napr. Štefan Chudoba), veru poriadne vystrašil súdruhov na ÚV KSS v 'Bielom dome' na Hlbokej ulici. A čelných predstaviteľov VPN potom zaskočil a prekvapil riaditeľ Hlinický aj o dva dni neskôr, 24. 11. 1989, keď Kňažko, Budaj a Eugen Gindl prišli požadovať širšie vysielanie šotov o zhromaždeniach na Námestí SNP vo večerných *Aktualitách* návrhom, že ak chcú viac, môže byť viac. 'Chcete priamy prenos?... Budete mať priamy prenos!'"

Ďalším krokom boli teda priame prenosi z demonštrácií na námestí SNP v Bratislave. To už mali mládežníci pod vedením Ruska *Slovenskú televíziu* fakticky v rukách založením tzv. Programovej rady, kde boli rovnocenne zastúpení traja predstavitelia pôvodného vedenia STV a traja predstavitelia televíznej VPN – Pavol Rusko, František Palonder a Helena Kotová. Monika Kozelová zabezpečovala každodenný kontakt medzi VPN v televízii a Koordinačným centrom VPN. Ale nezabúdajme na „revolučný chaos“, ktorý môžem dosvedčiť z prvej ruky.

Príklad „revolučného chaosu“

Pre historickú pravdu treba povedať, že bez účinnej a vytrvalej pomoci určitých kruhov komunistickej strany by Nežná revolúcia nemala šancu. Názorným príkladom bolo

Koordináčné centrum VPN v Bratislave, kde panovali moji drahí priatelia intelektuáli neuveriteľne amatérskym spôsobom. Už pred novembrom 1989 prebiehala medzi ochrancami Prírody debata, či má prevládnúť ochotnícky alebo profesionálny prístup k ochrane Prírody. Túto debatu prerušili revolučné udalosti, a v nich v tichosti prevládli ochotníci. Tu je príklad.

Bol som pri prvom vystúpení VPN tú pamätnú nedeľu v Umelke a zažil veľmi poučný okamih. Zakladajúcich signatárov bolo jedenásť, a z toho som sedem poznal veľmi dobre. Napríklad Jana Budaja, s ktorým sme boli už predošlé roky v úzkom kontakte. Keď som prišiel pred Umelku, už tam stál zástup ľudí. Oficiálne vyhlásenie práve skončilo a signatári si razili cestu davom. Ten sa rozostúpil akurát predo mnou. A tak rovno oproti mne defilovali kamaráti, ale v očiach už mali „dejiny“. Tie oči boli sklenené, nevideli ma. Tak som si povedal: aj tak dobre, poradíte si iste i bezo mňa. A na Oddelení umelej inteligencie Prírodovedeckej fakulty UK (kde som práve dokončoval na vtedy vzácnom počítači svoju kandidátsku prácu) som kolegom-informatikom navrhol založiť prvý a jediný porevolučný samizdat *Hlas kotolne*. Ten svojím humorom neskôr významne pomohol obrúsiť revolučný pátos, ktorý vždy hrozí historickými hystériami.

Do centra VPN som sa dostavil až na priamu výzvu naozaj kuriózne. Kráčal som jedno decembrové popoludnie po námestí SNP, keď pri mne zabrzdila papalášska čierna Tatra 613 aj so šoférom – po nejakom komunistickom funkcionárovi – z okna sa vyklonil Laco Snopko a zavolať: „Kde si, Gusto, keď my robíme revolúciu, tak už konečne príd!“ Mal som šťastie či smolu, že som sa tam vybral v naozaj pamätný deň.

Do poradného zboru VPN v budove na Jiráskovej (neskôr Ventúrskej) ulici som zasadol práve v deň, keď tam dorazila správa o udalostiach v Rumunsku. Išlo o krvavú revolúciu, na konci ktorej bol popravený diktátor Ceaucesku aj s manželkou Elenou. Okamžite sa spustila debata, že k tejto udalosti treba zaujať oficiálne stanovisko, ktorá nebrala konca kraja. V nej dominoval nemenovaný televízny režisér, ktorý nám farbisto opisoval, ako má na telefóne

takmer každého herca a ako skvelo narežiruje vyhlásenie našej zásadnej rezolúcie k Rumunsku. Takže mu nakoniec prischlo spísanie rezolúcie. Nebol z toho veľmi nadšený, iste si to predstavoval inak. Po ďalšej zdĺhavej debata bolo konečne niekoľko štátnických viet na svete. V tej chvíli sa zistilo, že ich nikto nezapisuje a začalo sa odznova. Napokon už bola konečne rezolúcia v poznámkach pána režiséra, a ten sa v pokročilých hodinách vybral ešte s niekým hľadať otvorenú kanceláriu s písacím strojom, aby tomu textíku dali reprezentatívnejšiu podobu. A tak blúdili stíchnutou budovou a história zatiaľ plynula nedotknutá našim zásadným vyjadrením. Po dlhšej dobe sa predsa len zjavili, textík naťukaný do stroja, ale to už sa pán režisér kamsi ponáhlal, a tak tá dejinná úloha odniesť rezolúciu do televízie pripadla náhodnej delegácii v zložení Milan Šútovec (v tej dobe už poslanec FZ a neskôr šéf jednej zo Snemovní FZ) a ja. A ja len preto, že pán Šútovec mal auto a sľúbil ma zviezť domov, lebo sme bývali v jednej štvrti na okraji Bratislavy. To, čo sa v tej televízii udialo, bolo tak bizarné, že som už viac na žiadny poradný zbor nešiel.

Vysvetlenie je prosté. Keď sme prišli na vrátnicu *STV* v dnešnej budove Ministerstva kultúry SR, nikto ju nestrážil, bol tam len ospalý vrátnik. Keď sme mu oznámili, o čo ide, zavolať službu v štúdiu. Odtiaľ po čase prišiel úplne rozklepaný človek a s hrôzou v hlase nám oznámil, že v televízii už dávno odznela rezolúcia o udalostiach v Rumunsku. Samozrejme, že iná, vydaná v Prahe a podpísaná OF aj VPN, pretože akurát v ten večer bol v Prahe Ján Langoš a jeho súhlas stačil. Boli sme tam za blbcov. Ale ten redaktor aspoň snaživo sľúbil, že tú našu rezolúciu prečítajú na slovenskom okruhu. Nevie, či to urobili, ale mne tá lekcija revolučného chaosu vo VPN dokonale stačila.

Pomsta je sladká?

Čím neschopnejší bol Rusko v televíznej praxi, tým útočnejší bol ako čerstvo prezlečený komunista a profesionálny zväzák v roli „neholucionára“ bez nehy. Neštítal sa, podľa

spomienok Hlinického (*Televízne črepiny...*), vylákať ho neskoro večer do zasadačky na 8. Poschodí, kde ho Ruskom vedený štrajkový výbor držal do rána a keď na neho prišla srdcová slabosť, mali riešenie: „Podpíšte, súdruh riaditeľ, potom vás k lekárovi aj odvezieme...“ Chceli spustiť čistky, na ktoré ale bez súhlasu Hlinického nemali žiadne právo.

Hoci Hlavná redakcia televíznych novín (HRTN) vyhovela vedeniu VPN vo všetkých požiadavkách, chystali sa čistky a do útoku v priamom prenose *Štúdia Dialóg* ako prvý zatrubil revolučný tribún Budaj, keď (*Televízne črepiny...*): „...vychrlil nehorázne obvinenia, ako sa KSC zubami-nechtami drží svojich pozícií, ako je to cítiť na neobjektívnom, nepravdivom vysielaní spravodajských relácií. Ako najsilnejší argument a poplašnú súvislosť uviedol 'nebezpečenstvo' v blížiacich sa slobodných voľbách. Ako príklad demagogicky uviedol vysielanie *Televíznych novín* z 23. decembra 1989 a spravodajskú redakciu priamo obvinil zo smrti dvoch väzňov v leopoldovskej väznici, ktorí si údajne podrezali žily ešte počas vysielania *Televíznych novín*, lebo neuniesli, že sme ich pred verejnosťou vystavili do zlého svetla...“

Osadenstvo HRTN sa v duchu revolučných časov rozhodlo zvolať míting svojich pracovníkov za účasti Redakčnej rady, aj Programovej rady s tým, že sa verejne voči takým obvineniam ohradia. Ibaže sa dostavil „neholucionár“ Rusko (*Televízne črepiny...*): „... vstúpil do hlasovania s poznámkou, že aj v prípade, že si to odhlasujeme, on dokáže za dve hodiny zvolať Organizačný výbor a ten bude naše rozhodnutie vetovať“. To dokonalo demoralizovalo pôvodne rozhorčených pracovníkov, z ktorých niektorí sa rozhodli pridať na stranu víťazov, nech tvrdia čokoľvek, a iní zasa zapíť sklamanie v najbližšej krčme.

Čoskoro dostalo 33 pracovníkov televízneho spravodajstva nielen odvolaní z funkcií (do ktorých boli medzičasom revolučne zvolení), ale aj zo zamestnania. Dôvod, že boli komunisti, im vysvetlil ich čerstvo bývalý súdruh Pavol Ruska naozaj polopatisticky (*Televízne črepiny...*): „...ste skompromitovaní a ľudia si želajú váš odchod. Vláda vás kritizuje, tak

dočerta, čo tu ešte robíte?! Zdržujete nás a prekážate!“

Mal prosto šťastie, že sa napriek všemožnému úsiliu nestihol pred Novembrom 1989 na televíznej obrazovke skompromitovať... Mimochodom, keď sa volilo nové vedenie HRTN Rusko „demokraticky“ zakázal, aby volili členovia dovtedajšieho vedenia...

Režisér Štefan Felix na to turbulentné obdobie spomína (*Televízne črepiny...*): „... Paľo Rusko, mladý redaktor športovej redakcie, mimoriadne neschopný novinár, ale po protekcii prijatý a svoje profesné nímandstvo nahrádzal snaživým angažovaním sa ako predseda celozávodného výboru Socialistického zväzu mládeže v STV a ako kandidát strany chodil prosiť, kedy ho už konečne prijmú do strany, aby mohol 'plniť úlohy'...“ Tie už potom na vlastnú päsť Rusko plnil v januári 1990 vyhadzovaním iných. Ale nie vždy úspešne. „Napriek tomu, že som sa ocitol na 'inkvizítorskom zozname' Pavla Ruska... kolektív režisérov a asistentov ma tajnou voľbou potvrdil vo funkcii šéfrežiséra... Rusko ma zastavil na chodbe... a z výšky svojej dôležitosti mi oznámil: 'Vás, súdruh, nevyhodíme z televízie, vašu robotu si ceníme, ale pôjdete do Mlynskej doliny robiť režiséra...'“ Aj táto revolučná rošáda z jedného pracoviska na druhé sa nakoniec ukázala ako omyl a režisér Felix sa vrátil na pôvodnú pozíciu. To už skončila doba Ruskových revolučných nápadov. Jedným z nich bol aj nápad „prevziať moc“ v celej televízii, ale prišli neskoro – už bola menovaná nová vláda, ktorá potvrdila ústredného riaditeľa Hlinického vo funkcii až do voľby jeho nástupcu. A ako Hlinický spomína (*Televízne črepiny...*) musel „neholucionárov“ upozorniť, že on je zodpovedný za miliardové hodnoty medzi ktoré patria archív. No a práve ten, po jeho odchode z funkcie, naozaj ktosi čiastočne rozkradol...

Televízny Organizačný výbor VPN skončil svoju činnosť potom, čo významne zakročil pri voľbe nového ústredného riaditeľa *STV*. Odmietli kandidáta Koordinačného centra VPN, divadelného režiséra Strniska. Bola to veľká trúfalosť, pretože práve Strnisko bol celé týždne pečený-varený na vedení VPN, a teda iste čakal za svoje zásluhy aj primeranú odmenu. Lenže

televízne VPN, s pomocou čerstvého a aj krátkodobého ministra kultúry Ladislava Chudíka, presadilo na tento post dovtedy zakázaného novinára Romana Kaliského. Je pozoruhodné, že cesta k tomuto kandidátovi viedla cez Alexandra Dubčeka. Tak vlastne účinkovanie Ruska v *Slovenskej televízii* opísalo čudsný kruh. Do tejto váženej inštitúcie sa dostal vďaka zhovievavosti Donovala a ústredného riaditeľa Hlinického, ktorí ho s ohľadom na Ruskovho otca v *STV* trpeli. A tí dvaja boli prví, ktorých Pavol Rusko po roku 1989 z *STV* vyhнал. Ale tým to neskončilo...

O charaktere Pavla Ruska niečo napovie úryvok z knihy Štefana Nižňanského *Čudo medzi ZOO a cintorínom*, kde sa opiera o svedectvo samotného Jaroslava Hlinického: „Pri nástupe do funkcie ústredného riaditeľa v januári 1990 mi Roman Kaliský, ako svojmu predchodcovi, ponúkol miesto poradcu. Jasne som si uvedomoval zložitost' porevolučnej situácie, a vedel som, že čokoľvek by sa v tej konštelácii v televízii nepodarilo, zo všetkého by vinili práve mňa. Poďakoval som sa a z Mlynskej doliny som odišiel. Pár dní potom som už dostal vynikajúcu ponuku zastupovať Kirch-Gruppe. Slušný plat, k tomu auto a telefón. Úspech sa na Slovensku neodpúšťa, závisť nepozná hraníc. U filmového producenta slovenského pôvodu Jána Mojta v Mníchove som ešte len začínal pracovať, a už prišla pohroma. Pavol Rusko, pred Nežnou revolúciou predseda celozávodného výboru SZM v televízii a neúspešný redaktor, poslal v mene revolučného Organizačného výboru VPN v *STV* na prokuratúru žiadosť o prešetrenie, s podnetom na moje trestné stíhanie. Bola to jeho osobná iniciatíva, ktorú (ako mi neskôr potvrdil jeden z jeho blízkych spolupracovníkov) nepredložil ani na schválenie Organizačnému výboru v televízii. A tak som bol v roku 1990 – ako bývalý ústredný riaditeľ ČST na Slovensku – obvinený prokurátorom Minárom zo zneužitia právomoci. Vraj za to, že v 39 prípadoch som údajne zapožičal bezplatne popredným stranickým a štátnym kádom televízne prijímače, videorekordéry a kazety za viac než pol milióna korún. Dva mesiace som bol vo väzbe, potom ma vyšetrovali na slobode. Na súd ako

svedkov postupne predvolali Lenárta, Colotku, Biľaka aj Šlapku. Prišiel dokonca i bývalý prezident ČSSR Gustáv Husák. Zaujímavá bola odpoveď bývalého dlhoročného ústredného riaditeľa ČST v Prahe Jana Zelenku na otázku, či praktiky so zapožičiavaním televízorov na služobné účely hodnotenia programu boli bežné aj tam:

‘Jo, u nás v Praze jsme takle zapůjčili na dvě stě barevných televizorů...’

Súd pokračoval sedem rokov, až kým moje meno v roku 1997 definitívne očistili“.

Za čo sa Rusko mstil práve svojmu dobrodincovi a ochrancovi Hlinickému? To nevieme.

Ale asi platí slovenské príslovie „za dobrotu na žobrotu“.

Komunista likviduje komunistov

Rusko sa ukázal ako mimoriadne akčný a rečný organizátor, ktorý zvládol aj vzburu redaktorov spravodajstva, členov KSS, ktorí zvolali míting do jedálne STV. Programová rada ich totiž popresúvala z redakcie spravodajstva na iné pracoviská. Už spomínaný a Ruskovými čistkami postihnutý vtedajší prominentný televízny hlásateľ Štefan Nižňanský to vidí takto: „Pavol Rusko (člen KSC, prijatý ešte na vysokej škole) sa na spoločenských a politických zmenách začal výrazne a účelovo priživovať, až keď už bolo všetko jasné – od polovice januára 1990. Vtedy rozbehol svoje čistky v našej spravodajskej redakcii (Zoznam 32 nežiaducich zo 16. januára 1990), ktoré vyvrcholili protestom spravodajcov HRTN pred Úradom vlády SSR dňa 18.januára 1990. Vláda SSR vtedy rozhodnutie Pavla Ruska a tzv. Organizačného výboru v televízii uznesením zrušila, čo spomínaného šéfa Celozávodného výboru SZM Pavla Ruska ‘rozplakalo’ aj rozzúrilo tak, že vyliezol na lešenie, postavené na budove spravodajskej redakcie na Námestí SNP, a cez mikrofón vylieval ‘slintoš’ na svojich bývalých kolegov pomyje a snažil sa chrliť oheň a síru, pričom niečo obdobné v tom istom čase koordinovane spolu s ním vo vysielaní *Slovenského rozhlasu* robila Monika Kozelová s Erikou Vincourekovou“.

Takto to po rokoch komentovala Gabriela Rothmayerová pre mesačník *Slovenské pohľady*: „...zo zväzáka sa stal revolucionár. Zostavil zoznam tváří, ktoré okamžite museli z obrazovky. Pošpinili sa režimom. Ten, kto sám stál v rade 'bývalých', sa najlepšie očistí, ak svojich opľuže a začne bojovať v čele novej väčšiny...“

Pri rozpúšťaní Organizačného výboru VPN Rusko prítomným vysvetlil, že sa budú musieť rozhodnúť – ísť po funkciách, alebo ako tvorcovia do televíznej výroby. Viacerí sa rozhodli pre druhú alternatívu, ale funkcionári, Rusko, Mika a Sirota, išli po tej prvej. A to až tak, že kandidátku na šefovanie sekretariátu nového ústredného riaditeľa Moniku Kozelovú, ktorá sa o revolučné zmeny najviac zaslúžila, neskúsenému Kaliskému vyhovorili klamstvom, že vraj televízny výbor VPN s jej novou funkciou nesúhlasí. Pritom výbor o takomto proteste ani nevedel. Bola to osobná iniciatíva tria, Rusko, Mika a Sirota, s logickým záverom, že do funkcie má byť namiesto Moniky Kozelovej prijatý Sirota. Ona sama čoskoro z televízie radšej odišla. Aj tu revolúcia požierala svoje deti.

Čo s ním?

Pavol Rusko bravúrne preplával do nových pomerov. A znovu bola na stole staronová otázka – čo s „prekabáteným komunistom“ (prevracačov kabátov vtedy kde-kto verejne odsudzoval)? Ako zväzácky šéf už nemal koho zastupovať, lebo SZM sa rozpadlo a obrovský zväzácky majetok bol čoskoro rozkradnutý. Mal však zásluhy, a v nových pomeroch aj nárok, na nejakú šefovskú stoličku. Ale akú, aby nezavadzal skutočnej televíznej prevádzke? Tak sa stal vedúcim odboru výskumu programu. Televízny vlk sa nažral a programová ovca ostala celá! Rusko mal však vyššie ambície, a tak sa postupne prepracoval na vedúceho vysielačieho centra, aj na námestníka ústredného riaditeľa. To bol jeho strop v pôvodne štátnej a neskôr verejnoprávnej televízii. Lenže to sa už písal rok 1994 a celkom nová možnosť televíznej kariéry. A Rusko sa jej chytil.

STRMO K ÚSPECHU

Hovorí sa, že „keď je šťastie unavené...“ V roku 1994 sadlo na Pavla Ruska, a od tej chvíle sa mu darilo, akoby bol priam „dieťaťom šťasteny“. Napomohli tomu tri osoby – herec Ľubomír Gregor, budúca manželka Viera Rusková a budúca spoločníčka Sylvia Volzová. Kým sa ich držal, išla mu karta.

Takto na neho spomínal pre *Nový Čas* prvý z nich: „Jedného dňa mi prideliť asistenta a šoféra. Prišiel za mnou do divadla Astorka, zaklopal a pred dverami stál blondiak v baloňáku – Pavol Rusko. Každý druhý víkend ma vozil do Banskej Bystrice, riaditeľom tamojšej pobočky štúdia bol Ľubomír Karásek. Rusko a Karásek boli favoritmi Vierky Ruskovej na manželstvo – vyberala si, za koho sa vydá. Vybrala si Paľa, lebo zistila, že on asi urobí väčšiu kariéru ako Karásek.“

Rusko s Gregorom vtedy rozbehli dokonale uletenú reklamu na zápalky pod názvom Matchgame. Ako novinka zaujala, ale biznis to bol biedny. Na televíznych obrazkách sa v tme rozžala zápalka, hlas Richarda Müllera ohlásil „svetlo“, a na to sa v banskobystričkom štúdiu odohrala pod patronátom Ľuba Gregora súťaž pre divákov. Sponzorom bola známa zápalkáreň, ktorú to malo zachrániť pred bankrotom, ale opak bol pravdou. Mali problém s platením a legenda hovorí, že nakoniec sľúbený vklad (milión?) nedodali v korunách, ale v zápalkách! Takže Ruskovi pribudol problém, ako sa zbaviť zápaliek za obrovskú sumu a konečne zarobiť. Výsledok je nejasný, ale k tomu zárobku zjavne nedošlo.

Rusko chcel podnikat' a založil spoločnosť Lottop, s.r.o., Bratislava (1994 – 1996). Chcel kúpiť krachujúcu fabriku na výrobu pančuchových nohavíc. A tak už v roku 1993 založil aj firmu Markíza-Slovakia, spol. s r. o., s predmetom podnikania v textilnej výrobe. Nič z toho nebolo, ale ten neobvyklý názov zostal. Čoskoro pribudli vydavateľské, distribučné a reklamné činnosti. Na obzore totiž bola šanca založiť prvú súkromnú televíziu.